

фото: Насім Гейлсера

Артем Чапай – автор таких різних книжок, як «The Ukraine» і «Тато в декреті», фантастична «Червона зона» й реалістичні «Понаїхали». Пише таку неоднакову прозу, як пригодницька «Авантюра» про Латинську Америку й репортажна «Війна на три букви» про Донбас. «Дивні люди» знову радикально відрізняються від його попередніх творів.

«Українські вчені відтворили за ДНК неандертальця. Знаю, це звучить неймовірно і трохи дивно. Не те дивно, що за ДНК. І не те навіть, що неандертальця. А те дивно, що іменно українські вчені. Ну, але так вийшло. Щас розкажу...»

Україна подумала: неандертальці – наш останній і єдиний шанс прорватися в Європу. Геномів і грантів, напевно, набрали у самої Європи. Тримали проект у тайні. Може, крім мене, про все тільки доктори нашого інституту і знають. І ще отой лаборант, бо я йому сказав. Ну, і ще Європа. І Америка...

І от що я вам скажу. Я уперен: спочатку неандертальців було більше, бо хто ж робить лиш одного? Ну, але потім – як ото в Україні буває? Один закотився, інший загубився. Ще парочку, хай це як неймовірно звучить – украли. Ну, але ж хоть одного нещасного неандертальця мусили лишити для звітності, правда?»

Артем Чапай

дивні люди

Артем Чапай

дивні
люди.

ISBN 978-617-614-256-0

9 786176 142560

Фото на обкладинці: Тім Еванс (ліцензія CC 2.0), зобр. змінено

Артем Чапай

ДИВНІ ЛЮДИ

Поема
(рондель)

УДК 82-3
Ч 19

Чапай, Артем

Дивні люди / Артем Чапай. – Чернівці : Книги – XXI, 2019. – 304 с.

ISBN 978-617-614-256-0

Українські вчені відтворили за ДНК неандертальця. Він виростає в секретному інституті, замаскованому під гаражний кооператив, і лише після досягнення повноліття виходить у великий світ. Через брак життєвого досвіду та особливості мислення український неандерталець постійно втрапляє у дивні ситуації – а на тутешніх сапієнсів дивиться поглядом дещо наївного стороннього. Втім, поступово виявляється: все може бути складніше. І це не фантастика. Це, як з іншого приводу скаже одна з героїнь, «радше трагікомедія».

Усі права застережено. Відтворювати будь-яку частину цього видання в будь-якій формі та в будь-який спосіб, зокрема електронно, без письмової згоди правовласників заборонено.

ISBN 978-617-614-256-0

© Книги – XXI, 2019
© Артем Чапай, 2019, *текст*
© Анна Стьопіна, 2019, *обкладинка*

Дивні люди

ЗМІСТ

ВСТУП	7
СТЕП	43
ЦИРК	85
СЕКС	171
РАГС	237

ВСТУП

1

– Українські вчені відтворили за ДНК неандертальця. Знаю, це звучить неймовірно і трохи дивно. Не те дивно, що за ДНК. І не те навіть, що неандертальця. А те дивно, що іменно українські вчені. Ну, але так вийшло. Щас розкажу.

Просто Америці трудно. Там, я чув, даже із-за овечки Доллі скандалили. Хоть вона і шотландка. А коли чули «гомо» – зразу починалися воплі, особливо на Юге, що *God hates freaks*. По-нашому це значить «Бог ненавидить уродів». Хоть хто сказав, що Бог, який є любов, може ненавидіти? Да і хто сказав, що *homo neanderthalensis* – уроди? Но, як об'ясняв мені лаборант в інституті, буває й таке, що чим більше віруєш, тим більше ненавидиш. Словом, так можна й вибори проіграти – тому не могли в Америці зацікавитися неандертальцями. Ну, разве шо зовсім тайно, як у п'ятдесятих – інопланетянами. Но щас врем'я не те: тепер у кожного інтернет – а значить, усі знають абсолютну істину.

Європі тоже трудно. Но там інше: біоетика і бюрократія. Поки всьо обсудиш, поки пройдеши усі підкомісії надкомісій, утврдиш усі бумажки – тиць-тидиць, а вже тебе китайці обскакали! Правда, в те врем'я, коли першого неандертальця відтворили (а це, я знаю по понятним причинам, було дев'ятнадцять год назад), на китайців не особливо обрашали вніманіє. А зря. Китайці тоді разві шо іграшки клепали, та й то не очінь. Я ці їхні іграшки з детства помню: везеш рукою таку китайську машинку по полу, а вона даже їхати толком не може, бо в неї пластмасовий шов на пuzі, й вона тим швом за всьо цепляється. Особливо за коввор. Но я не про те. Я про те, що і в Європі не могли відтворювати неандертальців. Даже тайно.

А от в Україні все просто! Ні тобі біоетики, ні комісій, ні мненія громадськості. Нада тільки від Ради Церков ховатися, бо ж Україна – світська держава. Вот недавно, я читав, узяли й за лічні деньги безплідної пари зачали дитину від трьох батьків. Ну, тоїсть як від трьох: ядерну ДНК взяли від тої же самої пари, зате мітохондріальну ДНК – від третьої людини. От до кінця неясно, що далі з дитиною буде. Я цим трохи інтересуюсь по понятним причинам. Ще, я читав, схожий случай у Мексиці був: там, наведено, тоже ні етики, ні мненія громадськості. О! А вдруг і там є неандертальці, просто тоже тайно? От було би класно. Ще в Японії можуть бути. Но тоже неізвисно.

Кароче. Вийшло так, що Україна подумала: неандертальці – наш останній і єдиний шанс прорватися в Європу. Геномів і грантів, наведено, набрали у самої Європи: на це підкомісій і надкомісій менше, бо якщо шо, Європа не приділах. Набрали денег – і в Америки, бо тій тоже інтересно. Тримали проект у тайні: в Україні це простіше, а еслі хто і визнає, то відморожуватись тоже легше. Може, крім мене, про все тільки доктори нашого інституту і знають. І ще отой лаборант, бо я йому сказав. Ну, і ще Європа. І Америка.

Працювали, я так понімаю, довго й неефективно. Як обично. Гроші потроху уходили мільйонами – як на українську космічну програму, еслі хто чув. Тоді Європа з Америкою прислали своїх радників. А особливо, канешно, – фінансових контролерів. Тут же пішло лучче! Нарешті, відтворили-таки неандертальця. Ура! Всі радіють: і Україна, і Європа, і Америка. Но тайно, канешно.

І от що я вам скажу. Я уверен: спочатку неандертальців було більше, бо хто ж робить лиш одного? Відтворили ж, навроно, хотя би трьох-чотирьох, або й десяток. Ну, але потім – як ото в Україні буває? Один закотився, інший загубився. Ще парочку, хай це як неймовірно звучить – украли. Ну, але ж хоть одного нещасного неандертальця мусили лишити для звітності, правда?

Так на світ з'явився я.

2

Наш секретний інститут був замаскірований під гаражний кооператив. Ми находилися на окраїні великого города під названієм Білий Сад. Район називається селище Степанівка, но це насправді не селище, а пригород. Даже... навіть поштовий індекс такий: Білий Сад-15 Вибачте, що я так неловко підкреслюю, но це важливо.

Еслі їхати з центра города, то зразу за окружною трасою, навпроти автобусної зупинки та скульптурного знаку «Білий Сад», буде дитячий садочок «Білочка». Це двухетажна, нині частково знищена будівля з червоного кірпіча. Цегли. (Я чесно стараюсь говорити чистіше, но це отвлікає.)

Зразу за дитсадочком починається наш гаражний кооператив. Коли дивишся на нього снаружі, ззовні – то бачиш високий бетонний паркан сірого кольору. Місцями бетон

підмок і назавжди пішов темними плямами. З северної сторони під парканом росте кропива. Єслі хто чужий случайно зазирає у ворота, поки вони одкриті для проїзду машини, – цей чужий побачить по обидва боки разві шо по ряду бетонних гаражів, і більше нічого. Гаражі йдуть до поворота.

Канешно, за поворотом усе міняється. Там починаються три-, чотириповерхові корпуси. Даже один п'ятиповерховий. Усі з червоної цегли, з крутими двоскатними кришами, критими сірим шифером.

Я не знаю, як об'ясняли чужим ці корпуси, які явно торчать над парканом «гаражного кооперативу». Думаю, ніяк. Чужі нечасто забрідають у Степанівку. Разві шо шпіони. А месні, канешно, і так знали, шо у них тут секретний научно-дослідницький інститут, Ен-Де-І. Тим більше, нас часом виводили назовні.

Кого «нас»? Ну як! Цілий інститут не може досліджувати тільки одного неандертальця, правда? Я – лиш один із проектів. А так то нас багато різних дітей було. Да і взрослі були – но взрослі в дальніх корпусах, я їх почті й не бачив. Декого водили за паркан, тільки не підпускали до садіка, тоді ще действующого. Хотя вигулювали нас по вихідних, коли обичних дітей у садіку всьо равно не було. Я, наприклад, іногда виходив по неділях із кимось із нянечок. Старших дітей даже водили на сусідню ферму, подивитися на корів, свиней та курей. Не всіх інститутських отак вигулювали, тільки чемних. Лічно я завжди був чемний. А от особо буйних за ворота гаражного кооперативу не випускали.

Хстаті! Я ж не завжди жив в інституті. Тут я з'явився на світ – хотя, канешно, не помню, як мене винімали з пробірки, ха-ха. Не помню й американських і європейських радників: я тоді малий був, а потім радники зникли за годи, поки я жив не в інституті. Бо ж Україна, об'ясняв отой мій друг-лаборант, не раз міняла політику, то повертаючись

передом на Захід, а задом на Схід, а то наоборот. Це, казав лаборант, називалося багатовекторність. Я зразу запомнив, бо абажаю геометрію! Кароче, в годи багатовекторності заграничних радників, напевно, просто виперли. Зосталися тільки наші українські доктори. Но це так, моє предположеніє. Кажу ж, я не завжди жив в інституті.

Мене, неандертальця – представте собі – віддали у прийомну сім'ю сапієнсів. Не знаю для чого. Може, пощитали, що так я лучче «соціалізуюся». Но, напевно, сім'ю мені підібрали не особо удачно. Я досить добре помню тих сапієнсів, я даже прив'язався до жінки. Помню, тоїсть пам'ятаю її теплі м'які груди, в які я ховався від чоловіка. Вона мене тоді загортала у своє тіло, як вишеньку в тісто вареника. Руки її теж були м'які та теплі. Від неї пахло, як від кухні в дитсадочку. Вона була пухка і ніжна. Ну, переважно. Не знаю, скільки я прожив у тих сапієнсів, бо ж був іще геть малий – а потім через один неприємний випадок мене, я так понімаю, забрали назад в інститут.

Я не впевнений, но кажеться, забрали назад у садік. Чи, може, вже в молодшу школу? Трудно сказати: неандертальці розвиваються трохи іначе, чим сапієнси. Я так думаю. По крайній мірі, тут в інституті даже в одному корпусі бували діти разного возраста. Різного віку.

Крім нянечок і виховатильок, нас постійно оточували люди в білих халатах. Вони нас, дітей, досліджували. Всігда якісь процедури. А іногда таблетки. А зрідка даже уколи в попу.

3

Об'яснюсь і постараюся до цього поменше вертатися: я чесно стараюсь говорити чисто, но по понятним причинам у мене не завжди получається.

З одного боку: я чесно намагаюся розмовляти так званою чистою мовою – проте часто забуваюсь і збиваюсь, і отримується так називаємий суржик. Як оце моє любиме «по понятним причинам». Але пойміть правильно. Я виріс серед таких людей, як ота прийомна сім'я сапієнсів. Чи нянечка тьотя Клава. Чи вчителька, яка потім пішла в декрет. Ну, і діти в інституті, прямо скажемо, професора Пономаріва не читали. Даже Саня-лаборант не читав, він же технарь. Хоть Саня й розмовляв літературніше. В детстві я тільки різні варіанти суржику і знав. Кажуть, у телевізорі «чиста» мова буває – но я телевізор ніколи не дивився. Зате вже в останні рік або два, особливо після знайомства з Богданом-порнографом, я дуже багато читаю. І наукові книжки, й перекладну художню літературу, й навіть сучукрліт. Канешно, дивуюся часто: от звідки бандіти, автозаправщики й агрономи умудрилися всі повиучувати літературну мову. Але потім згадую про «художню умовність». І, здається, поступово моя мова стає літературніша – хотя досі явно не чистіша від сльози й не парость виноградної лози. Коли я багато про щось думав – виходить літературніше: наприклад, «відтворили за ДНК», а не «восоздали по ДНК», як мені хочеться сказати. Чи «дивні люди», а не «странні». Кажись, також виходить більш літературно, коли я врівноважений або піднесений: наприклад, описую краси. Зате суржик посилюється, коли я хвилююсь або розказую щось особливо важливе. Вибачте, що знов так незграбно обращаю вніманіє. Хстаті. Чомусь найміцніше тримаються найпростіші слова: «хстаті» вмісто «до речі», «вмісто» вмісто «замість», «хотя» замість «хоча», «іменно» замість «саме», «но» замість «але» ілі «ілі» замість «або», «тоість» замість «тобто», «даже» замість «навіть» і так дальше. Так далі.

З іншого боку: я стараюсь чисто вимовляти звуки – але теж не завжди виходить. У неандертальців нижня челюсть,

щелепа, – вона по-іншому влаштована, ніж у сапієнсів. Хоч я був малий, але добре пам'ятаю: коли мене повернули з прийомної сім'ї в інститут, доктори три або чотири рази робили мені операції. Таке не забудеш, навіть якщо геть маленький. Спочатку тобі кажуть «просто укольчик», а потім ти прокидаєшся від болю, з замотаним обличчям, тебе ще день тошнить, нудить, а тоді тижнями тебе кормлять, годують через трубочку бульйончиками та рідкими кашками. Чого вони хотіли? Відтворили неандертальця – а потім пробують його змінити? Кажу ж, три операції було. Або чотири. Челюсть поміняли трохи, но все одно вона лишилася наполовину неандертальська. Підборіддя теже зосталося скошене, неандертальське.

Я таки навчився вимовляти майже чисто – і отут не раз я думав: як же мені повезло, як пощастило, що відтворили мене іменно українські вчені! Завдяки цьому мені легше з вимовою: адже наша мова – солов'їна! Як знає кожен неандерталець на планеті, українська займає друге місце у світі за милозвучністю. Правда, яка займає перше – я так і не взнав. Самі посудіть: ну яка мова може бути ще милозвучніша за українську? Навіть не уявляю!

Я намагаюсь вимовляти кожен звук якомога ретельніше, проте сапієсам іноді кажеється, ніби я недбало гнусавлю чи ліниво пирхаю крізь губи. Часом їх це дратує, і не раз я чув «шо ти там белькочеш?» або подібне. Ну а що я можу зробити? Я не обирав народжуватися неандертальцем. Сапієсам, я замітив, іногда не хватає терпимості до тих, хто бодай чучуть «не такий».

4

А в інституті, я так понімаю, всі ми були трохи «не такі» – тому нас там і тримали. Правда, неандертальцем

був тільки я. Но була, наприклад, дівочка з довгою темно-каштановою косою, звали її Сурія. В одинадцять років Сурія побила рекорд айк'ю то лі Альберта Ейнштейна, то лі Елберта Айнстайна. Мені Саня-лаборант казав: він лічно тести проводив. Але оця така умна Сурія водночас узагалі не вмiла говорити з іншими людьми. Я прекрасно помню цю дівочку, бо вона мені нравилась, коли їй одинадцять було, а мені десь вісім або дев'ять. Сурія вічно то кубика Рубика крутила, то якісь головоломки бистро пальцями перебирала – я ще, помню, ніяк не міг поняти, чому вони називаються головоломки, а не пальцеломки. Сурія часто сідала біля великого, на всю стіну, вікна в нашій ігровій кімнаті. Раз вона була з розплетеною косою, за вікном заходило сонце, а я лежав на підлозі й бачив, як червонувате світло пробивається крізь довге та пишне темно-каштанове, майже чорне волосся, але не як ото буває жорстке вороне, не, у Сурії було розпушене, ніжне м'яке волосся, і тому крізь нього могло проходити, ніби крізь пухнасту кульбабу, призахідне червонувате світло, від чого смагляве чоло Сурії світилося, наче зсередини, а я, малий, дивився на неї, й мені казалось, що Сурія найгарніша істота, яка лиш може існувати – тоді я ще не думав «на світі» чи «в усесвіті», для мене всесвітом був наш гаражний кооператив, – а Сурія собі крутила кубика Рубика, чи що вона там робила, й ніколи ні з ким не розмовляла. Кожний вечір я старався сісти на ковчор біля неї й мічтав, щоб вона мене помітила, но в те ж врем'я дуже боявся, що вона мене дійсно помітить. А коли наставала пора лягати спати, нянечка приходила і м'яко забирала з її рук головоломку і м'яко брала її за руку й ніжно вела за собою, а Сурія давала себе вести. Не знаю, може, неандерталки бувають іще гарніші, но я ніколи ні одної неандерталки не бачив. По понятним причинам. Напевно, тоді я ще й сам не помічав, що я сам неандерталець. Сурія була для мене ідеалом

краси: смаглява й висока, тендітна й тоненька, як гілочка, з видовженим обличчям і прямим (на відміну від мого) чолом, із чорними бровами й величезними (на відміну від моїх) карими очима, які ні на кого не дивилися, вона йшла, тихо занурена всередину себе самої, поки нянечка вела її за руку в дівчачу спальню. Сурія худими довгими ногами переступала через розкидані іграшки, дуже плавно, жодного разу нічого не зачепивши, хоча здавалося, ніби вона нічого не бачить. Усе вона бачила. Просто не помічала. Тепер я розумію, що Сурія була моє перше дитяче кохання. А тоді я про це не знав. Тоді я просто в захваті, сидячи серед іграшок на коврі, наблюдав за нею, а Сурія так жодного разу мене й не помітила. Вона нікого не помічала.

5

В одинадцять-дванадцять років дівчат і хлопчиків одділяли, по понятним причинам, у різні корпуси. Я був молодший і лишався у зведеній групі, а Сурію забрали. Но я все рівно продовжував бачити її то біля своєї любимой клумби, то у вишневому садку, то в ігровій кімнаті в день відвідувань. Пару разів я бачив, як до Сурії приїжджала мама: така ж тендітна, тільки вища, ще смаглявіша, з геть чорним (окрім сивих волосин), але так само, як у Сурії, м'яким волоссям, із тонким носом і прямим чолом. Сідала поруч і мовчки держала Сурію за руку, а Сурія іншою рукою продовжувала гратися головоломкою і дивилася мимо своєї мами. А я думав, що еслі б у мене була настояща мама, я б мимо неї не дивився ніколи, поки вона була би поряд.

До багатьох дітей приїжджали батьки. Привозили булочки, ковбасу. З дозволу заведуючої – даже іграшки. До мене, по понятним причинам, ніхто ніколи не приїжджав.

Не може ж у гості приїхати пробірка, правда? Ха. Не помню, чи тоді я вже помімав, у чому діло. Щас, дорослий, я думаю, що нянечка тьотя Клава, до якої я тягнувся, десь у моїй голові заміняла мені маму. Тьотя Клава тоже пахла, як кухня дитсадочка, вона була вся м'яка і пухка, і, може, я тягнувся до неї, бо чимось вона нагадувала ту жінку, в сім'ю до якої мене віддали, а потім забрали.

А подружилися ми з тьотью Клавою слідуючим образом. Це було майже зразу, як мене вернули в інститут. Мені незадовго перед тим зробили очередну операцію на щелепу, щоб я міг ото говорити, як сапієнс. Через якесь врем'я нарешті я знову зміг їсти тверду їду. Тьотя Клава жаліла мене, хотя ми ще не були знакомі. Мене вернули у групу до інших дітей. Нянечка занесла з кухні повну миску свіжих пиріжків. То були пиріжки з картошкою. Тьотя Клава підійшла до мене першого, поки інші діти ще її не обсіли, й опустилась біля мене на корточки, тоїсть навпочіпки:

– Бери.

Я стіснявся.

– Бери, бери, – підбодряла тьотя Клава.

– А який?

– Та який на тебе дивиться!

Я глянув у тарілку і від страху, що на мене дивиться пиріжок, заплакав. Тьотя Клава зразу відклала миску на пол і обняла мене. Вона тоже загортала у свої руки, ніби начинку в тісто. Мені там стало не так страшно, но я продовжував тихенько схлипувати, а тьотя Клава спитала:

– Ну чого ти, малесенький? Чого ти?

Я тепер помімаю, що їй нада було йти до інших дітей – але вместо цього вона сиділа навпочіпки, гладила мене по спині, аж поки я успокоївся достатньо, щоб об'яснити:

– Мені страшно, коли на мене дивиться пиріжок.

Тьотя Клава не зразу поняла, бо я по-дитячому, та й по-неандертальськи погано вимовляв слова – а коли до неї

дійшов зміст, вона засміялась, і сміх її був глибокий, як колодязь, до якого нам забороняли підходити без взрослих, і вона притуляла мене до своїх м'яких і теплих грудей, а я чув, як той сміх булькає всередині неї, ніби вода в наполовину заповненій пластиковій бутилці, коли її бовтаєш, – а коли тьотя Клава стала успокоюватись, то сміх почав легенько переливатися всередині неї, як спокійний водоспадник перетікає через дамбу на нашій маленькій річечці, зразу за парканом.

– Ох, ти моє сонечко хороше!

Тьотя Клава витирала ладонню сльози, які появились то лі від сміху, то лі від жалості до мене – а може, і від того, й від іншого. Вона знову притулила мене до себе. Дала мені в руку пиріжок і сказала:

– На, цей на тебе не дивиться. Він просто вкусний.

Я уважно вдивлявся в пиріжок. Вроді не дивиться. Нарешті я рішився відкусити.

Після цього слухаю я всігди старався притулятися до тьоті Клави, коли вона була рядом, а тьотя Клава гладила мене по голові. Часом вона казала, що я схожий на телятко – но я ніяк не міг поняти чому. У телятка, я ж бачив на сусідній фермі, великі круглі очі – а у мене маленькі, ніби щілинки. І хвоста нема.

6

Я раньше сказав, ніби до мене ніхто ніколи не приїжджав, но вспомнив щас: один раз – наведено, то було майже зразу, як мене вернули в інститут – приїжджала ота жінка-сапієнс, у якої я перед тим жив. Но я, побачивши її, став плакати, верещати й вириватись із ігрової кімнати. Більше її до мене не пускали. Мене тоді повели назад у групу до нянечки тьоті Клави, а вона обнімала мене, гладила по голові й чомусь сердито казала:

– Запомни, дитино: у тебе нема батьків. Колись виростеш і поймеш.

А вихователька, яка в цей час сиділа за столом і щось писала – я цю виховательку майже не помню, бо вони часто мінялися, но, кажись, вона була дуже висока і худа і в очках, – підняла голову і строго сказала:

– Тьотя Клава, ну що ви дитині кажете? Він же все принімає за чисту монету!

Але це була неправда. Я зразу вспомнив, як найшов на своїй любимій клумбі грязну від чорної землі монету. То я не принімав її за чисту. А от коли я гарно витер ту монету краєм футболки, потім послюнявив, а потім іще раз гарно натер – вона стала блистити, і аж тоді я начав принімати її за чисту монету.

7

Виховательки та вчительки часто мінялись – іноді по пару раз в год. Одна зла вихователька казала, це тому, що нас ніхто довго не видержує. Но помню, була одна дуже добра вчителька. Часто казала нам, що всі ми – особливі діти. Здається, мені тоді років десять було. По крайній мірі, це сталося в те врем'я, коли мене ще тримали у зведеній групі, а трохи старшу Сурію від нас уже перевели в інший корпус. Ця добра вчителька, напевно, була лучче всіх. Дуже ніжна. І хоть молода, но могла так же само підійти й погладити тебе, як тьотя Клава. Бо інші виховательки та вчительки були строгіші. А ця не.

– Пам'ятай, що ти особлива дитина. Ти не такий, як інші – але ти прекрасний.

Так вона мені лічно казала. А я даже не можу вспомнити, як її звали. Обідно. Помню, в неї були печальні сірі очі, тоненька шия, вузькі плечі, маленькі тендітні руки

з гарними пальцями. Я завжди старався підійти перед сном, щоб вона мене погладила. А потім вона пішла від нас у декрет. Спочатку у неї став рости живіт, і ми підходили дивитись, і дівочки казали «який великий», а вона сміялась і казала, що це «тільки живіт другого триместру» і що вона ще пару місяців побуде з нами. Вона погладжувала свій живіт другого триместру і ніжно підтримувала його знизу рукою.

Но був у нас один хлопчик, який всігди всіх любив обіжати, й раз він розігнався і нарештє буцнув її головою. Правда, добра вчителька успіла зашити руками свій живіт другого триместру, но потім уйшла у той свій декрет майже зразу. Нянечка тьотя Клава казала, що добра вчителька побоялася лишатися серед нас у такому положенні. Мені було жаль, коли вона пішла. Кажись, я даже плакав. А потім знов учительки мінялись одна за одною.

8

Зато появилсь лаборант Саня, з яким я подруживсь. Він носив товсті окуляри, зимою світери під горло попід білим халатом і ніколи не бривсь. Такий трохи бородатий. Хотя й дуже молодий – ну, це я вже щас поняв, коли сам виріс. Саня казав, що прийшов до нас прямо з інститута. В смислі з інститута, питав я, ми ж і щас в інституті. Він сміявся й об'ясняв, що інституту різні бувають. Видно, твій інститут був не секретний, питав я. А він казав, да. І странно дививсь на мене. Тоїсть дивно.

Цей Саня часто проводив мені й іншим дітям всякі тести. Наприклад, я мав дивитися в такий спеціальний телевізор і потім об'яснити те, що мені показали, – тільки у мене не получалося, бо я всігди відвертався. Тоді Саня

догадався й замінив мені екранні тести на бумажні. Зразу пішло лучче. А ще іногда я мав сідати у крісло, і він приєднував до мене всякі присоски з проводками. Іногда до вісків, тобто скронь. Іногда до рук, отам, де міряють пульс. Я спочатку боявся, кажись, – але він пообіщав, що больно не буде. Правда. Больно не було. Тільки лоскотно і прохладненько. Даже пріятно.

Часом я мав сидіти так подовгу і не рухатись, а комп'ютер записував, що він там у мені бачить. Просто я ж єдиний на-стоящий неандерталець, і їм було інтересно. Я тоді вже починав це понімати, кажись. А щоб я сидів спокійно, Саня мене розвлікав. Він любив хокей, наприклад, і сначала пробував показувати мені на телевізорі, но я відвертався. Тоді він почав просто розказувати. Іногда ми слухали хокей з маленького радіоприйомника, а в послідні годи – з Саниного смартфона. Саня казав, йому скучно, що всі люблять футбол, тому він вибрав любити хокей. Постепенно став розказувати всьо більше і більше, вже на разні теми. Це він хотів, щоб я сидів спокійно, аби провода з присосками від мене не повідпадали. От і говорив. А я мовчав і улыбався.

Ми стали бачитися більше. Не тільки в кабінеті. Наприклад, Саня часто виходив покурити до клумби, де я любив длубатись. Йому не можна було підходити прямо до нас, бо він куриє, а ми ні, – но раз отой хлопчик, який буцає добру вчительку в живіт, забрав у мене совок, яким я пересаджував чорнобривці. Мені вихователька сказала пересадити їх із ящиків у клумбу, бо я любив землю, а у нас тоді старалися, щоб кожна дитина робила те, що любить. Але цей хлопчик підійшов і просто так забрав совок. Йому він даже не був нужен. А я став просити, щоб він віддав, а він не віддавав. Тоді до нас підійшов Саня і попросив, щоб нечемний хлопчик віддав. Але хлопчик не віддавав. І тоді Саня розізлився і сказав, що покличе виховательку. Тоді

хлопчик віддав совок, а я сів і знову став копати. А Саня пильно дивився на мене, а потім запитав:

– Ти що, зовсім не сердишся?

А я сказав, що не.

9

Коли я підріс, то Саня по секрету признався, що спочатку в інституті неправильно думали, ніби у мене «легкий дебілізм» (нічого обідного, медичний термін). Але це була помилка. Просто на початках у мене нічого не получалося із тестами, аж поки Саня не догадався їх поміняти. (Хто взагалі рішив, що неандертальці мають мислити так само, як сапієнси?) Ще думали, ніби у мене проблеми з «емоційним інтелектом», але виявилося, що я тільки окремі емоції сапієнтів погано розумію. Наприклад, лишню злість. Ілі жорстокість просто так.

– У деяких аспектах, – казав Саня, – у тебе ніби сталася фіксація. Як би це пояснити? Ти в дечому лишаєшся маленькою дитиною. А в чомусь нормальний... ні, неправильно, – Саня почухав своє колюче підборіддя, і щетина зробила «фр, фр». – От дивися, як у тебе з геометричними тестами добре пішло! Ге? Чи коли треба уважно стежити за складними процесами. Чи запам'ятовувати довгі переліки. Ти... «процедурний», можна сказати. Розумієш? Ти умний хлопець.

– Но, канешно, не настільки умний, як Сурія?

– Е! До Сурії всім в інституті далеко! Даже докторам наук.

– І даже заведующій?!

10

Хстаті, це іменно Саня нехотючи проговорився, що я неандерталець. Він же всігди ото розказував щось інтересне,

поки комп'ютер записував мій мозг – а то інакше я крутився і приходилось перезаписувати. Так от раз Саня став розповідати, як спочатку були мавпи, а потім нечемні мавпи так і лишилися мавпами, зате чемні потроху стали людьми. Потім він об'яснив, що бувають, оказується, різні люди. Наприклад, сапієнси та неандертальці, но не тільки. Але неандертальці вимерли. Є даже версія – хотя недоказана, і лічно Саня-лаборант считає, що всякі «хайпові научпопісти» на ній наполягають, щоб заробити бали на пустих сенсаціях, – ніби неандертальці вимерли саме тому, що їх витіснили, ба й винищили гомо сапієнси. Мовляв, неандертальці були менш приспособлені – в часності, недосить агресивні.

– А що це, недосить обресивні? – переспросив я.

– Надто добрі. Як ось ти! – Саня засміявся і став від'єднувати присоски від моїх вісків і рук. – Усе записалося, ти молодець, чемно сидів. На слідуочий раз розкажу щось іще цікаве, добре?

– Ага...

Тоді я, канешно, не все поняв. Наприклад, як це можна бути «надто» добрим? А на слідуочий раз Саня про хоккей розказував. То вже потім, пізніше, я багато думав-думав і все поняв. Ну що я можу сказати? Даже еслі вдруг і дійсно сапієнси винищили неандертальців – я не серджусь. Мене-то сапієнси відтворили. А чи зміг би лічно я відтворити сапієнса? Ой, не знаю!

II

В детстві я найбільше любив природу. Це так урок називався. В гарну погоду мене вели на клумбу й розрішали зоставатися там самому ілі з іншими чемними дітьми. Це й називалось урок природи.

Я, можна сказати, виріс на тій клумбі. Ну, в тому смислі, що провів на ній багато времені. А не «виріс на клумбі», як цвіток. А то ж колись я думав іначе. Був у нас такий завхоз, дядя Арт'юм, який, я раз підслухав, «сентиментально» любив дітей. (Тоді я не розумів, що значить «сентиментально» – це вже взрослого мене й самого часом називають сентиментальним.) І от оцей дядя Арт'юм, якось нетвердо тримаючись на ногах, проходив біля нашого уроку природи, погладив по голові мене та ще одну дівочку й розімлілим голосом сказав:

– Діточки-квіточки! Навіть ростуть на клумбі!

Ото після того случая якесь врем'я я неправильно думав, ніби я появився прямо з землі. А не з пробірки.

12

Вапше нас в інституті не особо вчили. Наверно, хотіли, щоб кожен розвивався естественно. Саню-лаборанта це, правда, злило. Він казав, що нами надто мало зацікавляються «як людьми». Десь отоді Саня й начав давати мені книжки. Ну, але ж у нашому гаражному кооперативі не було смисла всіх учить однаково, раз кожна дитина – особлива. Наприклад, одна дівочка всігдa в уме умножала тридцять сім на сорок вісім. А був хлопчик, який навпаки: дев'ятнадцять язиків наізусть знав! Помню, всігдa ходить і щось говорить, а його ніхто не розуміє, даже доктори. А він тоді каже, яка це мова.

У мене нема схильності до мов. Як, впрочім, і до математики. Зразу в голові такий ніби туман делається. А як дуже сильно пробувати – може замакітритись. Хотя, коли Саня дав мені шкільний підручник планіметрії та стереометрії – мене загіпнотизували всі оці трикутники, трапеції, паралелограми, паралелепіпеди, сфери та циліндри, усічені

конуси й усічені піраміди. Но я не зміг би доказати ні одної теореми. Даже Піфагора.

Я більше люблю людей послухати, поулибатись. І ще природу, як я казав. З усього гаражного кооперативу мені найбільше нравилася клумба між третім і четвертим корпусами. Я міг там сидіти цілими днями. Аж поки мене заберуть на процедури, чи їсти, чи до лаборанта Сані записувати мозг. Мені дозволяли ухажувати за квітами, бо знали, що я нічого не зіпсую. А коли не нада було нічого робити, я міг просто просіювати та подрібнювати пальцями землю. Ви пробували? Попробуйте. Це дуже приємно. Особенно коли тепло і гарна погода. Я мружився на сонце і слухав бджіл.

На клумбі добре було. Чорнобривці, фіалки, черв'яки, мурашки. Ще водилися насікомі, яких діти називали «часіки», но насправді то були мухи-дзюрчалки. Вони були схожі на ос, аби всі їх боялися. Це називається мімікрія. Но раз я піймав дзюрчалку в кулак, а вона боляче вкусила мене в долоню. Толі це всьо ж оказалась оса, то лі дзюрчалка в рамках мімікрії відростила собі ще й жало.

Ще водилися жуки. Наприклад, жуки-солдатики й жуки-сонечки, і я думав: раз обое схожої розцветки, червоні з чорним, то чи не можна їх схрестити? Це, видно, після тої лекції Сані було, раз я інтересувався еволюцією й біологією. Я ложив жуків-сонечок і жуків-солдатиків рядом і обгороджував паличками, но вони не хотіли схрещуватись. А я не хотів їх силувати. А вдруг вони не схрещуються, бо жук-сонечко – дійствительно «божа корівка» і, следовательно, надто далекий родич солдатика?

А раз на клумбі завівся жук-рогач, і я з ним даже трохи познакомився. Но потім його вбив отой хлопчик з високою обресивністю, який буцав учительку й забирав у мене совок. Мені було дуже грусно, коли я хоронив жука-рогача. А хлопчика з високою обресивністю скоро по понятним

причинам перевели в інший корпус, і він більше не приходив на уроки природи.

А ще біля клумби стояла кована беседка або ж альтанка, куди Саня ото виходив покурити. А за альтанкою починався вишневий сад. Це вже за четвертим корпусом, у глибині. Сад відгороджувався від доріжки прозорачним парканом із залізної сітки. Сітка-ромбиця називається, об'яснив мені Саня. Наверно, тому що ромбики, подумав я. За тією ромбицею починалася густа зелена трава під деревами. Завжди сочна. Нам не розрішали туди ходити. Наверно, тому трава й була густа. Я любив стояти, взявшись пальцями за ромбики, й через паркан дивитися в тіні під деревами і як по траві бігали жовті плямки. Потім нянечка тьоття Клава сказала, що це насправді не плямки, а сонячні зайчики. Тоді я став придивлятися уважніше. Проте зайчики дуже бистрі. Но я терплячий: стояв, тримаючись пальцями за ромбики, й дивився, і дивився, і дивився. І раз таки замітив, як зайчик махає сонячними вушками! А хвостиків – то й не сощитати, скільки бачив. А ще зайчики ніжками отак закидають, коли пригають з одного пучка трави на інший.

13

Іноді до нас приходив бородатий дядя в чорній юбці. Він розказував про отця небесного, який на всіх дивиться й усіх любить. Це мене по понятним причинам заінтересувало, і я перепитав, чи даже мене. Дядя з бородою підтвердив, що і мене тоже, бо ж той отець – і мені отець. Хм. Зі мною-то все ясно, а з більшістю сапієнсів отримується, що у них по два отця: один сапієнс, а інший небесний. Не зовсім понятно. Тим більше, що і дядю в чорній юбці ми тоже мали називати отець. Отець Павло.

Раз я спросив отця Павла, чи можна вмісто отця називати його татом, бо це приємніше, – но він сказав, що не, не можна. Я спросив, чи можна тоді називати татом отого отця, який на небі й мене любить. Отець Павло сказав, що того отця теж лучче називати отцем, а не татом. Я засумнівався і спросив, чи точно він любить неандертальців і чому не хоче, щоб його називали татом. Отець Павло не відповів. Я думаю, отець небесний любить і неандертальців теже. Правда же? Но всьо же: чому б не називати його татом?

Няечка тьотя Клава сказала, що отець Павло мене неправильно поняв і що небесного отця, котрий нас усіх любить, навіть неандертальців, можна називати татом. Тоді я спросив у тьоті Клави, чи можна також називати татом і отця Павла. Вона сказала, що, наверно, не. Непонятно.

14

Внезапно, за наступні пару років, я виріс огроменним. Взрослішав.

Це вже пізніше я поняв, що хлопчиків і дівчат розселяли в разні корпуси у возрасті, коли ми починали робити те, чого не можна – але так і не поняв, чому не можна робити те, чого не можна. Раз кілька хлопчиків почали робити це так, що всі бачили. То їх після цього перевели в інший корпус. А нам сказали, що так негарно робити, бо іншим людям неприємно дивитись. Але що підглядати теж негарно. І щоб еслі хто раптом почне робити те, чого не можна, то щоб ми не дивились. А я подумав: якщо я роблю те, чого не можна, так, аби ніхто не бачив – то мені приємно, і нікому не неприємно. Тоді чому не можна? А потім хлопчик, який убив жука-рогача і забирав у мене совок, об'яснив, що все одно на мене дивиться отой тато,

який на небі. Але ж еслі я ховаюсь, а він підглядає – то це негарно з його боку, а не з мого, правильно? Нам же казали, що підглядати негарно, правильно? Я запитав у нянечки тьоті Клави. Вона не об'яснила, а сказала, що не можна даже говорити, що ти робиш те, чого не можна. Говорити про це – майже так само, як і робити це так, аби інші бачили. Тому, мабуть, я постараюся про це не згадувати вслух. Постараюся делати вид, ніби я ніколи не роблю того, чого не можна. А того хлопчика, який мені розповів про тата, який підглядає, потім перевели в інший корпус. Я, хстаті, тому й мало інших дітей помню, що всіх вічно переводили в різні корпуси. Но цього хлопчика перевели не за те, що він робив те, чого не можна. Його перевели тому, що у нього велика обресивність. А коли він начав робити те, чого не можна, – його обресивність іще більша стала. Не знаю, як це связано, но тепер він вапше постійно на всіх нападав. Але на мене – ні. Во-первых, я ж огроменний став. А во-вторых, він заявив, що йому на мене нападати нецікаво, бо я ні захищаюсь, ні обіжаюсь. А йому цікаво, щоб захищались і обіжались. Особенно щоб обіжались. Непонятно.

15

О, я ж забув розказати. Оказується, у мене є брат!

Нам же отець Павло не все за раз казав, а почучуть. І от раз отець Павло розповів, що у мого тата, який на небі, оказується, є рідний син! Того сина звать Ісус. А раз небесний тато – мій лічний тато і його лічний тато, логічно полуцається, що Ісус – мій брат!

Але у них там є ще мама. Но це не моя мама. Бо я з пробірки.

То Ісус мені наполовину брат?

Непонятно.

16

А потім до мене вдруг дійшло! Тато, який на небі, – він же не тільки мені й Ісусові тато. Він же всім тато. А значить, усі люди – брати або сестри. По крайній мірі по татові.

17

Всі люди – брати й сестри! Сапієнси й неандертальці!

18

Но, я так поняв, не всі з цим согласні. Наприклад, хлопчик із великою обресивністю казав, що Сурія – якась качка. А вона ж людина, а не качка. Непонятно. Коли ми вернулись в інститут із евакуації, про яку я щас розкажу, нас уплотнили, бо деякі корпуси прийшлося ремонтувати. Я був радий, бо знову бачив Сурію частіше. Її темно-каштанова коса доходила тепер до середини стегон – нянечка тьотя Клава розказала, що мама Сурії лічно настаювала, щоб Сурії не обрізали волоси. Вона мовчала, як і до евакуації. Вона щось малювала в зошитах, а хлопчики з великою обресивністю на неї обзивались:

– Качка! Качка!

Вона їх всьо равно не слухала. Я спросив, чому це вони брешуть, ніби Сурія качка, якщо вона сапієнс. А хлопчик, який забрав у мене совок, сказав:

– Не «качка», а «хачка».

– Нема такого слова, – сказав я.

– Є, – сказав він.

Я думаю, що він просто завидував, бо Сурія така розумна. От і дразнився.

Мені завидувати нема із-за чого, но мене в підлітковому віці стали обзивати уродом, або ж виродком. Хотя, повторю, хто сказав, що homo neanderthalensis – уроди або виродки? Ну да, у мене жорстке рідке волосся, скошений лоб і маленькі, схожі на щілинки, карі очі. Масивні надбрівні дуги. Випирають вилиці. Трохи приплющений ніс. Не дуже видно підборіддя. Так і що з того? Добра вчителька з животиком другого триместру не зря казала мені: «Ти не такий, як інші, – але ти прекрасний». Я це вшминав і не сердився на хлопчиків із великою обресивністю, які мене обзивали уродом. Це не вони обзивались, а їхня велика обресивність. Я розумію, що вони просто не розуміли: сапієнс красивий як сапієнс, а неандерталець – як неандерталець. Я думаю, іменно так і сказала б мені ота добра вчителька. Якби знала, хто я.

А пару год назад, коли мені було десь чотирнадцять, у наш секретний інститут прийшла війна. Тоїсть це потім нам казали, що війна «прийшла». Насправді війна приїхала на машинах. Правда, приїхала ненадовго, но все рівно було дуже страшно. Я помню, як між гаражами на в'їзді до нашого кооперативу їхали і їхали і їхали машини: полувідкриті легкові, а также грузові з написом «Люди». А там сиділи сапієнси у зелених костюмах у плямку, тільки ці плямки не були схожі на сонячних зайчиків. У сапієнів були чорні труби різних розмірів, і хлопчик із великою обресивністю сказав «ух ти!» й поліз просити подивитись і потрогати, а потім об'яснив мені, що це такі труби, щоб убивати інших сапієнів.

– А як це, вбивати? – запитав я.

Отоді-то хлопчик із великою обресивністю, щоб мені показати, вбив отого жука-рогача на клумбі, про якого я розказував. Я грустив і хоронив жука, поки сапієнси розставляли свої труби вокруг клумби. Раньше я б заплакав із-за жука, но приблизно в те врем'я, коли я почав робити те, про що даже говорити не можна, – я чомусь почті розучився плакати. Даже коли дуже грусно було.

А на слідуючий день заведующа інститутом вистроїла нас і сказала, що люди у плямку прийшли захистити нас. Це наші захисники. Їхній головний стояв біля неї й важно кивав. У нього була довга рижа борода.

Наші захисники встановили найбільші чорні труби по кутках секретного інституту. Через пару днів захисники стали стріляти в небо. А нас доктори й нянечки спустили у підвали, де було темно і мокро і грязно і страшно. Особенно страшно ставало, коли починало гудіти і труситись і зі стель нам за шиворіт сипались білі крошки. Нянечка тьотя Клава хрестила собі грудь і казала, що то бомби. А мені положе було на штукатурку.

Я тоді був уже великий, навіть огроменний, і мені на коліна посадили маленького новенького хлопчика, щоб я його обняв. Я обняв. Він усіма своїми пальчиками схватив мене за один мій указательний палець – ось який маленький був той хлопчик. Год або два йому було, я думаю. У нього ще, помню, було тоненьке майже біле волосся, як льон, і воно лізло мені в ніс і лоскотало. Мені хотілося пчихнути. Хлопчик сидів у мене на колінах, прижимався до мене всім тілом і після кожного грому піднімав палець і сварився у стелю на нечемні бомби:

– Но-но-но!

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.